

Halbersztadt, Jerzy

"Interessensphären im Baltikum. Finnland im Rahmen der Ostpolitik Polens 1919-1922", Kalervo Hovi, Helsinki 1984 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 77/2, 438-439

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

uwarunkowań politycznych, narodowych i społecznych. Dążeniem autora jest określenie, głównie w oparciu o źródła proveniencji jasnogórskiej, liczby kompanii i pielgrzymów przybywających w każdym roku do Częstochowy. W oparciu o uzyskane liczby i inne dane autor dokonał dalszej kwantyfikacji problemów związanych z praktykami pątnicznymi, jak np. ustalenie proporcji między pielgrzymami przybywającymi z miast i ze wsi, między pątnikami z Królestwa Polskiego i innych zaborów, ustalenie rytmu rocznego przybywających pielgrzymek itp.

Kult jasnogórski stanowił w omawianym okresie swoisty fenomen. Mimo ograniczeń politycznych, głównie ze strony władz carskich i dość chłodnego stosunku władz kościelnych, o czym autor traktuje w rozdziale pierwszym, nastąpił stały i trzeba przyznać dość gwałtowny przyrost liczby pątników przybywających do częstochowskiego sanktuarium. Z okazji koronacji obrazu jasnogórskiego (22 V 1910 r.) liczba ta osiągnęła wielkość 300 tys. pątników z różnych dzielnic rozdartej Polski zgromadzonych w jednym miejscu iomalże w jednym czasie. Trudno jest wskazać w II poł. XIX w. wydarzenie, które zgromadziłoby audytorium tak liczne a jednocześnie tak zróżnicowane pod względem społecznym i pod względem pochodzenia terytorialnego. Jasna Góra obok doznań religijnych dostarczała także okazji do przeżyć narodowych, czego, jak się zdaje, ukoronowaniem było wprowadzenie do kalendarza liturgicznego święta Matki Bożej Częstochowskiej Królowej Polski. Obok opisanych problemów, które moim zdaniem stanowią główny wątek pracy, autor podejmuje „zagadnienie struktury jasnogórskiego ośrodka kultu maryjnego” przez co rozumie zarówno zasady i zakres działalności duszpasterskiej Paulinów, których liczba na skutek restrykcji władz carskich przez większą część omawianego okresu systematycznie zmniejszała się, jak i formy liturgiczne praktyk obrzędowych oraz treści jasnogórskiego kultu maryjnego. Zagadnienia te stanowią ciekawy przyczynek do poznania formacji religijnej mieszkańców przede wszystkim Królestwa Polskiego.

Zaletą pracy jest ogrom literatury i źródeł, jakie pracowicie wykorzystał autor. Dla badacza szczególnie cenne są informacje o zawartości archiwum oo. Paulinów na Jasnej Górze. W aneksie został zawarty wykaz miejscowości wraz z liczbą grup pątniczych i pielgrzymów przybywających przed obraz jasnogórski na przestrzeni omawianych w pracy 50 lat. Książka została opatrzona także 9 mapami obrazującymi zasięg terytorialny pielgrzymek przybywających na Jasną Górę.

A. B.

Kalervo Hovi, *Interessensphären im Baltikum. Finnland im Rahmen der Ostpolitik Polens 1919—1922*, Societas Historica Finlandiae, Studia Historica 13, Helsinki 1984, s. 180.

Autor jest profesorem uniwersytetu w Turku, specjalistą w zakresie stosunków międzynarodowych po I wojnie światowej. Kolejne jego studium, poświęcone stosunkom polsko-fińskim, nie ma odpowiednika w literaturze polskiej. Monografia A. Skrzypka „Związek Bałtycki. Litwa, Łotwa, Estonia i Finlandia w polityce Polski i ZSRR w latach 1919—1925”, Warszawa 1972 uwzględnia w ograniczonym stopniu problematykę fińską. Poza rozszerzeniem materiału faktycznego Hovi zasadniczo zmienia perspektywę badawczą, koncentrując uwagę na stosunkach bilateralnych między Polską a Finlandią. W efekcie, do rangi centralnego punktu pracy urasta propozycja, którą przekazał w listopadzie 1919 r. specjalnemu wysłannikowi rządu fińskiego J. J. Mikkoji kierownik Wydziału

Wschodniego MSZ J. Łukasiewicz, precyzując wcześniejsze oświadczenia J. Piłsudskiego o potrzebie współpracy obu państw. Łukasiewicz stwierdził, że Polska nie zamierza ingerować w sprawy Estonii, oczekując, że Finlandia pozostawi Polsce wolną rękę w Łotwie i na Litwie. Koncepcję tę Hovi określa — z wyraźną przesadą — jako podział krajów bałtyckich na dwie sfery interesów: polską i fińską. Analizując wcześniejsze i późniejsze poczynania obu stron stwierdza, że — choć nie doszło do zawarcia stosownego porozumienia — te dwie sfery interesów *de facto* istniały w latach 1919—1921, jako istotny komponent stosunków w rejonie Bałtyku. Autor oczywiście dostrzega, że polityka Polski, Finlandii oraz innych krajów nadbałtyckich była wypadkową stosunków z Rosją Radziecką, Niemcami, państwami Ententy itp., a także wynikała z własnych aspiracji. Obstaże jednak stanowczo przy traktowaniu kwestii sfer interesów, jako zasadniczego problemu regionu, a nie przejawu taktyki politycznej. Ujęcie to — które autor sam określa jako „prowokujące” — nasuwa spore wątpliwości.

Bazę źródłową pracy — archiwalia kilku krajów — należy uznać za stosunkowo wszechstronną, choć nie gruntowną. Na materiały polskie składa się po kilkanaście teczek z zasobu AAN oraz Instytutów Piłsudskiego i Sikorskiego. Hovi powołuje się również na stosunkowo nieliczną, polską literaturę przedmiotu. W sumie, jego praca jest interesująca, choć raczej otwiera nową fazę dyskusji niż wnosi jakies przekonujące ustalenia.

J. H.

Czesław Bobrowski, *Wspomnienia ze stulecia*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1985, s. 341.

Wspomnienia Bobrowskiego oparte są głównie na własnej pamięci autora, który — przy incydentalnym jedynie wykorzystywaniu opracowań historycznych — bez przywoływania jakichś notatek, dzienników, czy korespondencji, odtworza ważniejsze koleje swego życia. Opis taki jest z natury rzeczy dość powierzchowny i mało przydatny dla historyka, jako źródło przy badaniu konkretnych wydarzeń. Natomiast daje ogólny wgląd w sytuacje, w których autorowi przyszło funkcjonować. Bobrowski ma zresztą umiejętność nie powtarzania rzeczy oczywistych i powszechnie znanych. Potrafi — zazwyczaj przekonująco — przedstawić istotę problemu, a także swoje własne działania, opatrując je przy tym sporą liczbą drobnych, osobistych szczegółów, które także są cenną informacją o atmosferze i stosunkach panujących w grupach ludzi, z którymi współpracował.

Najważniejszą część wspomnień stanowi rozdział poświęcony Centralnemu Urzędowi Planowania w latach 1945—1948. Tekst ten był już w zasadzie publikowany w „Polityce” i „Kwartalniku Historycznym”. Do czasu naukowego opracowania historii tego okresu będzie niewątpliwie pełnił istotną rolę w naszej wiedzy o polityce gospodarczej lat powojennych. Wśród nowo prezentowanych fragmentów wspomnień dwa zwracają szczególną uwagę. Pierwszy odnosi się do pracy Bobrowskiego od 1934 r., jako dyrektora Departamentu Ekonomicznego w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych, a także redaktora „Gospodarki Narodowej”. Można tu znaleźć sporo szczegółów uzupełniających znane dotąd relacje (np. A. Ivánki), ale nade wszystko obszerne uwagi poświęcone ministrowi rolnictwa Juliuszowi Poniatowskiemu — nietuzinkowej postaci, która niesłusznie pozostaje w cieniu Eugeniusza Kwiatkowskiego.

Drugi interesujący fragment odnosi się do okresu po Październiku '56. Jest tu wiele ujęć powierzchownych i wymijających (brak oceny konkretnych planów